

Основним критерієм розмежування понять “посадова особа” і “службова особа” має стати характер владних повноважень, якими володіють ці особи. Дії службової особи породжують юридичні наслідки для фізичних і юридичних осіб, які не перебувають з ними у службово-правових відносинах. Службова особа, у межах чинного законодавства, наділена правом застосовувати заходи адміністративного примусу до учасників правовідносин, які порушують нормативно встановлені правила поведінки. З цього приводу, слушно видається думка О. Кульбашної про те, що службовою особою є учасник адміністративно-правових відносин, на відміну від посадової особи, яка є учасником службово-трудова відносин [3, с. 98-99].

На основі вищезазначеного можна сформулювати дефініцію “службової особи”: **службова особа** — фізична особа, яка займає, постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форм власності, посаду, пов’язану з виконанням спеціальних повноважень, наданих їй у встановленому законом порядку, стосовно осіб, що не перебувають у службовій підлеглих, і у випадках, передбачених законодавством, має право застосовувати заходи адміністративного примусу.

Слід зауважити, що в окремих випадках статуси посадової особи і службової особи збігаються, наприклад керівники та заступники керівників правоохоронних органів, державних інспекцій.

Підводячи підсумок, слід відзначити, що до основних критеріїв розмежування понять “посадова особа” і “службова особа” слід віднести: 1) характер владних повноважень (адміністративно-владні чи функціонально-владні); 2) характер правових зв’язків між учасниками (службово-трудова чи адміністративно-правові); 3) вид примусу, який має право застосовувати (дисциплінарний чи адміністративний); 4) перебуває на керівній посаді чи виконання функцій керівника за спеціальними дорученнями.

Врахування цих критеріїв сприятиме не тільки розмежуванню понять “посадова особа” і “службова особа”, але і закріплення їх правового статусу, що є одним із напрямів усунення зловживань з боку владних структур і підвищення їх відповідальності за виконувани завдання і функції держави.

Література

1. Усольцев А. Т. Должностное лицо в советском государственном управлении // Правоведение. — 1987. — № 2. — С. 13–19; 137–138.
2. Петришин А. В. Статус должностного лица: природа, структура, специализация. — К.: УМК ВО, 1990. — 74 с. — С. 29.
3. Кульбашна О. Співвідношення понять “службовець” і “державний службовець” у законодавстві України // Право України. — 1999. — № 4. — С. 97–101.

УДК 347.956:331.108

В. М. Коваль
голова Севастопольського апеляційного
господарського суду

КАДРИ АПЕЛЯЦІЙНИХ СУДІВ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ

Поняття “кадри” “... включає в себе постійний (штатний) склад працівників, які перебувають у трудових відносинах з різними організаціями” [1]. “Під кадрами зазвичай розуміють штатних кваліфікованих працівників, які пройшли попередню професійну підготовку і мають спеціальні знання, трудові навички або досвід роботи в обраній сфері діяльності” [2]. Г. Щокін поділяє кадри на політичних діячів; державних службовців; кадри господарських, наукових, медичних, викладацьких працівників тощо [2]. Причому, як він вважає, для державних службовців є властивим наявність владних повноважень, а для решти спеціальностей — на перше місце висуваються такі якості, як діловитість, професіоналізм, наявність спеціальних здібностей і обдарувань. Така класифікація, на нашу думку, не є коректною через застосування неоднакових класифікаційних критеріїв. Очевидно, що і діловитість, і професіоналізм не меншою мірою, аніж решті працівників, повинні бути властиві державним службовцям, які не просто постійно працюють з людьми, але й наділені для виконання своїх функцій державно-владними повноваженнями.

Відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону України “Про державну службу” [3] регулювання правового становища державних службовців, що працюють в апараті органів прокуратури, судів, дипломатичної служби,

митного контролю, служби безпеки, внутрішніх справ та інших, здійснюється відповідно до цього Закону, якщо інше не передбачено законами України.

Зі свого боку вважаємо, що зазначена норма потребує певних коректив. При цьому треба врахувати, що судді, з одного боку, є носіями окремої гілки влади — судової, а, по-друге, їх правовий статус визначено спеціальним законом, який стосується не просто певної системи державних органів, як, скажімо, прокуратури, а саме суддів. Тому не слід було згадувати про них одним рядком з представниками інших служб. Переважна більшість питань, які стосуються правового статусу суддів, вирішена або цілком не так, як у Законі про державну службу, або набуває специфічного забарвлення у Законі України “Про статус суддів” [4].

Тому було б доцільним доповнити статтю 9 Закону про державну службу новою частиною такого змісту: **“Регулювання правового становища суддів здійснюється відповідно до Законів України “Про судоустрій України”, “Про статус суддів” та іншими спеціальними актами законодавства”**. Кадровий склад окремих ланок судової системи України поділяється на види залежно від здійснюваних ними функцій. Це стосується і апеляційних судів. При визначенні кількісної чисельності працівників враховується обсяг роботи судів, передусім кількість розглядуваних ними справ.

Вважаємо, що кадровий склад апеляційного суду можна поділити на такі види: керівництво суду (1), судді (2), патронажний персонал, який виконує організаційно-управлінські і консультативно-дорадчі допоміжні функції, що сприяють здійсненню правосуддя (3), технічний персонал (4).

Оптимальне співвідношення між судовим і патронажним персоналом є важливою запорукою забезпечення ефективної діяльності апеляційних господарських судів. На наш погляд, головною проблемою, яку потрібно буде вирішити, є забезпечення оптимального співвідношення між окремими елементами кадрового складу відповідно до загальної чисельності кожного суду.

При вирішенні питань кадрової політики щодо формування суддівського корпусу потрібно врахувати особливості правового статусу і діяльності окремих видів суддів, зокрема суддів апеляційних судів. До цих особливостей слід, на нашу думку, віднести наступні.

По-перше, в апеляційних судах розглядаються найскладніші категорії справ.

По-друге, певна кількість справ по першій інстанції розглядається загальними апеляційними судами з участю народних засідателів і присяжних, що вимагає від професійних суддів цих судів додаткових зусиль і додаткової емоційної напруги в пошуках взаємоприйняттого рішення на підставі закону.

По-третє, учасниками багатосторонніх правовідносин, що виникають при розгляді справ в апеляційному порядку, є не лише сторони в процесі, але й місцеві суди і судді, рішення яких переглядаються в апеляційному порядку.

По-четверте, рішення місцевого суду, залишене без змін або змінене апеляційним судом, або нове рішення, прийняте ним, набувають законної сили після розгляду справи в апеляційному порядку, що підвищує рівень відповідальності апеляційного суду за їх законність та обґрунтованість.

По-п’яте, як керівництво, так і судді апеляційних судів беруть активну участь в узагальненні судової практики, наданні методичної допомоги судам нижчого рівня, що також вимагає підвищеного рівня спеціальної підготовки.

Відповідно до ч. 3 ст. 127 Конституції України на посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п’яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менше десяти років та володіє державною мовою. Додаткові вимоги до окремих категорій суддів щодо стажу, віку та їхнього професійного рівня встановлюються законом.

Такі додаткові вимоги до суддів апеляційних судів містяться у ч. 3 ст. 7 Закону про статус суддів, відповідно до якої суддею апеляційного суду, якщо інше не передбачене законом, може бути громадянин України, який досяг на день обрання тридцяти років, має вищу юридичну освіту, стаж роботи у галузі права не менш як п’ять років, у тому числі не менш як три роки на посаді судді.

Останнє цілком відповідає характеру і складності їх майбутньої діяльності. При цьому попередній Закон України “Про судоустрій” (ч. 1 ст. 30) виходив з того, що апеляційні суди складаються з обраних Верховною Радою України безстроково чи призначених Президентом України в межах п’ятирічного строку суддів. Відповідно ж до ч. 4 ст. 25 нового Закону до складу апеляційного суду входять судді, як правило, обрані на посаду судді безстроково. Саме по собі існування в законодавстві застережень типу “як правило”, без чіткого переліку винятків з цих правил, є небажаним. Проте в сучасний період через складнощі з формуванням суддівського корпусу ця проблема набуває серйозного значення. Як відзначив голова Харківського апеляційного господарського суду М. Титов, із 37 суддів господарського суду Харківської області, на базі якого утворювався апеляційний господарський суд, всього 23 судді

відповідали встановленим вимогам, а бажання перейти до апеляційного суду виявили лише 13. Можна було б запросити суддів із судів загальної юрисдикції з трьохрічним суддівським стажем, але “зливи заяв від бажаючих зайняти вакантні посади не спостерігається” [5]. У Севастопольському апеляційному господарському суді з 20 штатних посад суддів, в тому числі керівних, заповнено 14 або 20 %, а з 53 штатних одиниць патронажних службовців — 32 (60%). Відсутня майже половина (12 із 27) помічників суддів, які б за сприятливих умов могли б стати найперспективнішим резервом кандидатів у професійні судді. Неукомплектованість суду пов’язана з тим, що значно ускладнена процедура призначення судді, підвищені кваліфікаційні вимоги до кандидатів на посаду судді, у зв’язку з проведенням реконструкції будинку суду немає можливості належним чином забезпечити новопризначених суддів приміщеннями та засобами матеріально-технічного забезпечення. Для запрошення на посаду судді Севастопольського апеляційного господарського суду мешканців інших міст необхідно вирішити житлові питання. Наявність вакансій суддів зменшує необхідність прийому на роботу помічників суддів та інших працівників. Враховуючи реалії сьогодення, було б доцільним без застереження повернутись до формули ч. 1 ст. 30 попереднього Закону про судоустрій (за винятком осіб, які займають керівні посади в апеляційних судах). У майбутньому ж, коли кадрове наповнення суддівського корпусу істотно поліпшиться, можна буде запровадити правило, що суддею апеляційного суду може стати лише особа, яка не менше трьох (і навіть п’яти років) пропрацювала суддею у відповідному місцевому суді.

Не все зрозуміло з точки зору освітніх вимог до суддів, зокрема, наявності у них вищої юридичної освіти. Мова про те, що відповідно до статті 30 Закону України “Про освіту” існують базова вища освіта (освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”) і повна вища освіта (освітньо-кваліфікаційні рівні “спеціаліст” або “магістр”) [6]. Освітньо-кваліфікаційними характеристиками, які діють у вузах України, передбачено, що особи з базовою вищою юридичною освітою можуть бути помічниками суддів, секретарями, судовими розпорядниками тощо, але на суддівські посади можна призначати лише тих, хто здобув повну вищу освіту, тобто спеціалістів і магістрів. Відповідні уточнення, на наш погляд, повинні бути передбачені і в Законі про судоустрій. Причому, якщо судьями місцевих судів могли б бути як спеціалісти, так і магістри, то для посад суддів апеляційних судів слід було б закріпити ще більш високу планку — не нижче магістра. Відповідно, якщо помічники суддів місцевих судів можуть мати освітньо-кваліфікаційний рівень “бакалавр”, то помічники і консультанти в апеляційних судах — не нижче спеціаліста.

На думку декана факультету професійних суддів Національної юридичної академії України В. Рум’янцева, підготовку суддів, що призначаються вперше, мають здійснювати уповноважені на це державні заклади освіти які мають вищий рівень акредитації. “Така підготовка, — зазначає він, — повинна стати обов’язковою умовою для призначення на посаду судді” [7]. Ця пропозиція викликає суперечливі враження. З одного боку, її реалізація сприяла б підвищенню якості суддівського поповнення. Але такий підхід в сучасних умовах навряд чи можливий, оскільки деякі випускники переважної більшості юридичних вузів будуть позбавлені права претендувати на посади суддів, що суперечить державній політиці рівності акредитованих державних навчальних закладів, незалежно від того, на якій формі власності вони засновані. Спроба обмежити коло закладів, випускники яких можуть працювати в прокуратурі, уже мала місце, але завершилась невдачею. Отже, за умови серйозного підходу до приймання кваліфікаційних іспитів у кандидатів в судді, можна забезпечити поповнення суддівського корпусу підготовленими людьми. Для підвищення якості іспитів можна також використати спеціально розроблені тести, що обмежить можливість для маніпулювання результатами іспиту через втручання зацікавлених осіб [8], а також розробити ряд вимог, якостей, які мають враховуватись при відборі на суддівські посади, на підставі детального аналізу відомостей, які характеризують кандидата [9]. На думку М. Клеандрова, цей “набір чеснот” такий: особисту чесність, високий культурний рівень, принциповість, раціоналістичність, вдумливість, енергійність, цілеспрямованість, об’єктивність, ввічливість, врівноваженість, справедливість, незворушність, емоційну стійкість, тактовність, сумлінність, наполегливість, незалежність, організованість, непідкупність, гуманізм, працездатність, терпимість, добродушність, витримка, комунікабельність, здатність застосувати судову владу розумно (всього 26 показників) [10]. Ця, вірна з теоретичного боку, рекомендація навряд чи може бути повною мірою реалізована у практиці, але враховувати наявність цих і протилежних їм за змістом рис все ж потрібно.

Серйозну проблему у більшості регіонів України має така риса судді, як знання ним державної мови. У ч. 3 ст. 127 Конституції цей критерій передбачено для осіб, які рекомендуються на посади суддів. У ч. 3 ст. 7 Закону про статус суддів, де встановлено додаткові вимоги для суддів апеляційних судів, він не фігурує, тобто, очевидно, вважається, що судді такого рівня безумовно цією мовою володіють у достатньому обсязі. Проте це далеко не так, особливо щодо активного використання державної мови при розгляді справ і

складанні ділових паперів. У зв'язку з цим виникає питання: як слід оцінювати ситуацію, коли людина, яка уже стала суддею, фактично не володіє державною мовою, що можуть підтвердити результати першого-ліпшого диктанту.

Вважаємо, що це питання необхідно обов'язково включити до програми поточних атестацій суддівських кадрів з залученням фахівців-мовників. Звичайно, ми не прихильники “кадрових чисток” за мовною ознакою, і вважаємо, що таким особам, з одного боку, необхідно надати строк для ґрунтовного вивчення української мови, а, з іншого — попередити їх про можливі наслідки невиконання вимог Конституції.

Специфічною кадровою проблемою для спеціалізованих судів, є входження до їх складу осіб, які “мають фахову підготовку з питань юрисдикції цих судів” (ч. 4 ст. 127 Конституції України). Відзначимо, що зміст зазначеної конституційної норми можна зрозуміти лише в результаті її ретельного тлумачення. І справді, спеціалістом, який має спеціальну фахову підготовку рівною мірою можна вважати і фахівця-неюриста, і юриста, який пройшов спеціалізацію у стінах юридичного вузу і закінчив, наприклад, факультет цивільного і підприємницького права чи юридичний факультет Академії банківської справи.

Не вносить повної ясності у це питання також зміст ч. 3 ст. 59 Закону про судоустрій. Відповідно до неї “судьями спеціалізованих судів, крім осіб, зазначених у частині другій цієї статті, можуть бути також особи, які мають фахову підготовку з питань юрисдикції цих судів. У цьому разі на посаду судді спеціалізованого суду може бути рекомендований відповідною кваліфікаційною комісією суддів громадянин України не молодший тридцяти років, який проживає в Україні не менше десяти років, володіє державною мовою, має вищу освіту в галузі знань, що охоплюються межами юрисдикції відповідного спеціалізованого суду та стаж роботи за спеціальністю не менше п'яти років. Ці судді відправляють правосуддя лише у складі колегії суддів” (що, зауважимо, не має особливого значення для апеляційних судів, у яких справи завжди розглядаються колегіально).

Для правильного розуміння змісту зазначеної норми вирішальним є її порівняльний аналіз із змістом частини другої зазначеної статті, у якій міститься вимога щодо наявності у кандидатів на суддівські посади вищої юридичної освіти (така вимога відсутня у частині третій). “Ця норма, — відзначив В. Шишкін, — відкрила доступ для зайняття суддівських посад особами, які не мають вищої юридичної освіти”, В. Шишкін також підкреслює відсутність “... обмежень для того, щоб ця категорія фахівців мала право бути судьями апеляційної чи касаційної інстанції” [11].

Хоча зазначений автор і посилається на досвід інших країн, де запроваджено такий порядок (Німеччина, Франція, Бельгія), вважаємо, що він певною мірою суперечить zasadі професіоналізму при здійсненні правосуддя, яке все ж являє собою юридичну, а не якусь іншу фахову спрямованість. Відсутність бодай найменшого обсягу юридичної підготовки перетворює осіб, які займають суддівські посади, у квазісуддів, тим більше, що їм не дозволяється самостійно виконувати суддівські функції. І те, що припустимо для народних засідателів і присяжних, на нашу думку, є неприпустимим для професійних суддів. Тому дозволимо собі висловити переконання у тому, що запроваджена новація, яку В. Шишкін назвав проблемною [12], носитиме тимчасовий характер. У майбутньому статус суддів спеціалізованих судів буде, очевидно, поєднувати наявність юридичної та іншої спеціалізованої фахової вищої освіти, тим більше, що зараз в Україні існують широкі можливості для здобуття другої вищої освіти, в разі необхідності — за рахунок зацікавлених державних та інших структур.

Очевидно, встановити у судоустрійному законодавстві навіть приблизний перелік спеціальностей, за якими можуть прийматись на суддівські посади особи, які не є юристами, неможливо, тим більше, що в окремих регіонах України може відчуватись потреба в одних фахівцях, а у решті — в інших. Наприклад, у приморських регіонах в господарських судах розглядається чимало справ, пов'язаних з діяльністю морського транспорту, а у вугільних — з діяльністю вугледобувних підприємств, що викликає специфічні потреби у суддях з додатковою фаховою підготовкою. Але, очевидно, в господарських судах найбільша потреба відчуватиметься у фахівцях — економістах та фінансистах, а в адміністративних судах — фахівцях з державного управління.

Існує ще один варіант підвищення фахового рівня спеціалізованих, в тому числі апеляційних, судів, а саме, запровадження у них посад спеціалістів — консультантів для висновків із спеціальних питань, що виникають при розгляді справ. Їх статус можна було б окремо визначити в Законі про судоустрій з забезпеченням належних умов соціального захисту і матеріального забезпечення.

Що ж стосується процедури призначення (обрання) осіб на посади суддів відповідно до ст. 61 Закону про судоустрій, то вона відзначається повною складністю через свою етапність. У принципі це можна пояснити потребою встановити повноцінні гарантії формування якісного суддівського корпусу. При цьому до суддів апеляційних судів здебільшого застосовується процедура їх обрання Верховною Радою України

на підставі рекомендації Вищої кваліфікаційної суддів і за поданням голови Верховного Суду України чи голови відповідного Вищого спеціалізованого суду (ч. 1 ст. 61 Закону про судоустрій).

У літературі обґрунтовано зверталась увага на нелогічність підходу, за яким Вища рада юстиції усунута від участі у процедурі номінації суддів цієї категорії [12, 13], що ставить під сумнів саму правомірність вважати її “вищою”. Вирішити зазначене питання можна лише шляхом внесення змін і доповнень до Конституції. Причому, на наш погляд, немає ніяких вагомих причин для того, щоб одна частина суддівського корпусу призначалась Президентом України, а друга — обиралась парламентом, з огляду на те, що усі судді реалізують функцію правосуддя. Тут потрібно відзначити ще дві недоречності. Перше, це те, що безстрокове обрання суддів доручено Верховній Раді України, а призначення вперше на п’ять років — Президенту України, чим підкреслюється, що на парламент у цій частині покладається відповідальне завдання. Другу недоречність ми вбачаємо у тому, що в цьому разі обрання лише умовно можна вважати таким. У принципі обрання є наслідком виборів, а вибори ми уже звикли сприймати як обрання однієї з декількох кандидатур, чого в цьому випадку не відбувається. По суті це теж призначення, хоча і через голосування за допомогою бюлетенів. До того ж складна процедура проходження кандидатур на посади суддів через Верховну Раду України призводить на практиці до того, що багатомісячне очікування на “обрання” позбавляє висококваліфікованих суддів права протягом тривалого часу здійснювати правосуддя.

То чи не доцільніше було б зосередити призначення усіх суддів в руках Президента (це можливо і за умови перетворення України на парламентсько-президентську республіку), визначивши такі етапи цієї процедури:

– стосовно суддів місцевих судів: кваліфікаційна комісія суддів — Вища рада юстиції — Президент України;

– стосовно суддів апеляційних і вищих спеціалізованих судів: Вища кваліфікаційна комісія суддів — Вища рада юстиції — Президент України.

Деякі автори критикують нещодавно запроваджений порядок призначення суддів на керівні посади. Відповідно ч. 5 ст. 19 Закону про судоустрій голова суду і заступники голови суду призначаються на посаду строком на п’ять років з числа суддів та звільняються з посади Президентом України за поданням Голови Верховного Суду України (а щодо спеціалізованих судів — голови відповідного вищого спеціалізованого суду). Так, Ю. Міхеєнко небезпідставно звертає увагу на те, що повноваження Президента сконцентровані у ст. 106 Конституції України, а відповідно до ч. 3 цієї статті він може здійснювати й інші повноваження, передбачені Конституцією України [14]. Саме Конституцією, а не просто законами. Отже, на думку цього автора, положення ч. 1 ст. 19 Закону про судоустрій у цій частині є неконституційними. З цим твердженням важко не погодитись, оскільки на Президента, при всій повазі до його статусу, також поширюється положення ч. 2 ст. 19 Конституції, відповідно до якого всі державні органи мають діяти в межах повноважень.

Гадаємо, що існують два шляхи вирішення цієї проблеми.

Перший — це внесення доповнення до Конституції, якщо це буде можливо, оскільки призначення керівників органів судової влади Главою держави надає їм більшого авторитету в очах громадськості і певною мірою сприяє забезпеченню незалежності судів.

Другий — реалізувати ідею обрання голів судів та їх заступників самими суддями, як це заведено у Верховному і Конституційному судах України, що можна буде розцінювати як крок уперед по шляху демократизації судової системи [15]. Такий порядок, до речі, уже частково був передбачений ч. 3 ст. 30 попереднього Закону про судоустрій в редакції від 21. 06. 2001 року. Зі складу суддів апеляційного суду загальними зборами відповідного суду обиралися голова суду та заступники голови суду. Що ж стосувалося голів та заступників голів місцевих судів, то їх кандидатури затверджувались Міністром юстиції України на п’ять років за поданням Ради суддів України (ст. 23 Закону).

У принципі можна було б повернутись до ідеї обрання керівників апеляційних судів та їх заступників на зборах суддів цих судів. Їх кількісний склад забезпечить достатній рівень представництва при вирішенні цих питань, що саме по собі можна розглядати як певну гарантію проти проявів суб’єктивізму. Цього не можна сказати про місцеві суди, окремі з яких складаються всього з трьох осіб. Можливо, є сенс запровадити обрання їх керівників не на зборах, а на конференціях суддів.

Література

1. Пашков А. С., Иванкина Т. В., Магницкая Т. В. Кадровая политика и право. — М.: Наука. — 1989. — 262 с. — С. 26.
2. Шекін Г. В. Социальная теория и кадровая политика. — К.: МАУП, 2000. — 576 с. — С. 445, 465.
3. Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 52. — Ст. 490.
4. Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 8. — Ст. 56. (з наступними змінами).

5. Тітов М. І. Апеляційні господарські суди: проблеми та перспективи // Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи: Матеріали науково-практичної конференції. — 18–19 квітня 2002 р. (Харків). — Київ-Харків: Юрінком-Інтер, 2002. — С. 45–49.
6. Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 53. — Ст. 793.
7. Рум'янцев В. О. Проблеми удосконалення підготовки професійних суддів в умовах судової реформи в Україні // Судова реформа: проблеми і перспективи. — С. 72–75.
8. Селиванов А., Фесенко Є. Професійні знання суддів — гарантія забезпечення справедливого правосуддя // Право України. — 2000. — № 7. — С. 84–85, 89.
9. Тітов М. Деякі деонтологічні аспекти діяльності суддів // Право України. — 1998. — № 12. — С. 103–106.
10. Клеандров М. Н. Социально-психологические и морально-этические проблемы формирования судейского корпуса // Журнал российского права. — 1999. — № 12. — С. 48–58.
11. Шишкін В. Суб'єкти здійснення правосуддя за Конституцією України (коментар до положень статей 127–128 Конституції України) // Право України. — 1998. — № 11. — С. 34–37.
12. Ківалов С. На півдорозі залишилось формування суддівського корпусу // Голос України. — 2001. — 25 груд. — С. 36.
13. Долежан В. В., Василюк С. Ф. Проблеми зміцнення правового статусу Вищої ради юстиції // Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий наук. збірник. — Вип. 62. — Харків, 2003. — С. 134–143.
14. Міхеєнко Ю. М. Порядок призначення на посаду як гарантія незалежності суддів // Судово-правова реформа в Україні: проблеми і перспективи. — С. 83–84.
15. Савенко М. Д. Забезпечення незалежності суду — важливий напрям судово-правової реформи в Україні // Там само. — С. 34–38.

УДК 351:347.77

Б. А. Кормич
*канд. юрид. наук, доцент кафедри морського
та митного права ОНЮА*

ТИПОЛОГІЯ МЕТОДІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ІНФОРМАЦІЇ З МЕТОЮ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сучасні процеси інформатизації суспільства та викликаний ними бурхливий розвиток інформаційних відносин вимагає пошуку ефективних методів та способів їх правового регулювання. На сьогоднішній день той масив правових норм, який вже досить часто називають інформаційним правом, складається з поєднання норм адміністративного та цивільного права і, відповідно, використовується поєднанням адміністративно-правових та цивільно-правових методів регулювання суспільного обігу інформації.

Важливість дослідження особливостей використання таких методів зумовила звернення до окремих аспектів цієї проблеми ряду науковців-правознавців, зокрема І. Гостева, В. Копилова, В. Северіна, Д. Бахраха, інших фахівців з адміністративного та інформаційного права.

Однак, теоретична і практична значимість розв'язання проблем, що виникають у сфері обігу інформації на сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства і глобалізаційного процесу інформатизації, потребують подальшого детального дослідження методів правового регулювання суспільного обігу інформації.

Таких методів ми можемо виділити два класичні: диспозитивний та імперативний. За диспозитивного методу умови обігу інформації, її використання, розповсюдження, передачі прав на неї третім особам визначаються або власником цієї інформації особисто, або на основі договору з іншими зацікавленими особами. Це не означає відсутності нормативно-правового регулювання обігу цієї інформації, але в рамках цього регулювання існує відповідна свобода дії. Для прикладу ми можемо навести законодавство про авторські права, про право інтелектуальної власності, законодавство, що охороняє інформацію про особисте життя (адже ці дані також можуть бути оприлюднені за згодою цієї особи) тощо.

З іншого боку, існує специфічний обіг інформації, який регулюється імперативним методом, що характеризується наявністю чітких законодавчих приписів і норм поведінки, відміна яких за згодою сторін неможлива. Це стосується, наприклад, встановлених законом прямих обмежень щодо державної, службової, лікарської, адвокатської таємниці, певних видів статистичної інформації, персональних даних тощо.

Таким чином, тип правового регулювання обігу інформації є однією з визначальних юридичних характеристик інформації. На основі початкової приналежності диспозитивного та імперативного методів правового регулювання, відповідно, цивільного та адміністративного права, ми можемо аналогічно назвати два види правового обігу інформації — цивільний та адміністративний. Причому держава "...вилучає її (інформацію — Б. К.) з цивільного обігу на будь-якому етапі. Ми вводимо поняття цивільного обігу, оскільки інформація, віднесена до державної таємниці, вилучається лише з обігу, що регулюється цивільним законодавством, але продовжує свій обіг відповідно до існуючого правового регулювання